

'La transición española': una democràcia de sang i plom

Gustau Nerín

Barcelona. Divendres, 17 de juny de 2016

7 minuts

L'editorial Pasado & Presente presenta *La transición española. El voto ignorado de las armas*, de Xavier Casals. En contra de les visions edulcorades de la transició, Casals posa èmfasi en el fet que aquest no va ser un procés pacífic i harmònic. Es refereix a la "transició de plom". La teoria d'aquest historiador és que el "vot de les armes", durant la transició, en alguns casos va ser tan decisiu com el "vot de les urnes". Recorda que entre 1975 i 1982 va haver-hi 504 morts per violència política; la transició va estar associada a les armes: es va iniciar amb un atemptat, el que va matar Carrero Blanco, i es va acabar amb un cop d'Estat, el 23-F.

Un llibre amb molts eixos

L'estudi de Casals no és un text monolític. De fet, es veu obligat a abordar temàtiques molt diverses, perquè la violència política durant la transició va arribar per diversos canals i va tenir implicacions molt diferents. De fet, és una tasca enciclopèdica en què es tracta de sintetitzar una sèrie de materials d'orígens ben diferents.

Equilibri

La transición española apunta que els grups violents, lluny de desestabilitzar la transició, van aconseguir enfortir-la, ja que per evitar una deriva violenta, col·lectius molt diversos, des d'hereus del franquisme fins a comunistes, van veure's obligats a negociar i a arribar a acords. Casals rebutja la teoria conspirativa d'alguns autors, segons la qual hi havia una "estratègia de la tensió", acordada per l'extrema dreta i l'extrema esquerra, per acabar amb la transició. Casals es decanta més aviat per l'existència d'un "equilibri de terror": la pressió simultània dels grups armats d'extrema esquerra i d'extrema dreta va acabar per reforçar els grups situats al centre. La violència hauria tingut un efecte contrari al desitjat pels seus autors, que confiaven entrar en una espiral d'acció-reacció que dugués a una situació explosiva i a un canvi revolucionari.

No tot era negociable

Una de les coses que queda clara en aquesta obra és que el redactat de la Constitució no va dependre només de la voluntat popular, sinó que en bona part va ser condicionat per l'exèrcit. El rumor de sabres va constituir la banda sonora de la transició. Fraga va afirmar, obertament, que en la democratització "no tot era negociable". A *La transición española* es revela que diversos aspectes de la Constitució van ser decidits per la pressió de les forces armades: la indissoluble unitat d'Espanya, la suspensió de drets en cas de terrorisme... Però també va haver-hi punts que es van pactar per tal de desarticular l'amenaça dels grups terroristes: el règim fiscal especial per a les Canàries i per al País Basc, la possibilitat d'incorporar Navarra a Euskadi...

L'extrema dreta i el búnquer

El llibre es pregunta en moltes ocasions sobre les complicitats entre els grups armats d'ultradreta i l'anomenat *búnquer*, els poders fàctics franquistes que es negaven a

democratitzar el país. Casals constata que no hi ha una divisió clara entre grups ultradretans i forces d'ordre públic; actuen en col·laboració. De fet, significativament, les forces policials no van matar ni un sol ultradretà, i en canvi, van provocar nombroses víctimes de grups d'extrema esquerra i independentistes. Queda clara la combinació entre ambdós sectors en la guerra freda contra ETA. Però també en nombrosos altres casos. Ara bé, finalment Casals apunta que en alguns casos els ultradretans van ser manipulats per les forces de seguretat. La relació, doncs, seria bastant ambigua.

Joc brut

El paper dels serveis secrets i dels serveis d'informació en la transició va ser ben complex. No van faltar els casos escandalosos: per exemple, el 1977 els serveis secrets van preparar un fals atemptat contra el Rei a Mallorca amb l'objectiu que se'ls atribuïssin més recursos. També queda clar que l'atemptat d'un grup anarquista contra la sala de festes Scala va ser dirigit i coordinat per un confident de la policia. I en els enfrontaments de Montejurra el 1977 entre diferents faccions carlines, també hi van tenir un tèrbol paper grups parapolicials. Ara bé, els serveis secrets van ser molt autònoms durant força temps, i no queda clar si van actuar per compte propi o per encàrrec del govern.

Els terrorismes

Casals posa èmfasi en l'existència de quatre pols de terrorisme, amb diferents tipus de terrorisme a cada un, durant la transició. A Barcelona s'hi concentrava el terrorisme anarquista, i hi havia una forta presència de grups violents ultradretans i focus armats independentistes. El País Basc hi actuava ETA, i també diferents grups ultres. A Madrid s'hi concentrava el terrorisme d'ETA, el del GRAPO i el dels grups ultres. I a Canàries hi havia un petit moviment armat independentista, que posava en perill l'estabilitat de l'Estat en internacionalitzar la seva reivindicació. Les forces de seguretat van poder anar neutralitzant els diferents grups: l'MPAIAC canari a través d'un atemptat contra Antonio Cubillo, el seu màxim dirigent; els grups anarquistes mitjançant el cas Scala; els grups independentistes catalans van patir un fort rebuig popular després dels atemptats contra Bultó i Viola que va dur-los a la seva extinció...

L'efecte ETA

L'únic grup que durant dècades va suposar un risc de desestabilització per al Govern

espanyol fou ETA. Casals apunta que ETA va estar en l'origen del *búnquer*: va ser el procés de Burgos el que va començar a mobilitzar la reivindicació del poder per a l'exèrcit, que esdevindria el leitmotiv dels grups involucionistes durant tota la transició. Més endavant, després de la mort de Franco, la reacció contra ETA seria el principal catalitzador del nacionalisme espanyol. I el sacrifici en vides humanes de l'exèrcit i de les forces de seguretat en mans d'ETA va ser el principal motiu per no depurar les forces armades malgrat el seu ultradretanisme: fins avui. ETA, a la fi, va constituir un obstacle per a una democratització en profunditat de la societat espanyola. Va portar pretorianisme, guerra bruta, tortures, manca de transparència, centralisme, corporativisme dels policies i guàrdies civils...

El Rei sense propaganda

Moltes vegades s'ha mitificat el Rei com el salvador de la democràcia espanyola el 23-F. Casals reconeix que Joan Carles va aturar el cop en un moment en què els partits i la ciutadania no van actuar. I, malgrat tot, apunta que el Rei va tenir una responsabilitat clara en els fets. En primer lloc, de forma inconstitucional, va pressionar Adolfo Suárez perquè dimitís. I, a més, va tenir converses amb Armada i amb altres actors polítics de cara a la constitució d'un govern d'unitat nacional dirigit per un militar (l'anomenat "cop tou"). D'aquesta forma hauria vulnerat la Constitució, que estableix que els militars han d'estar apartats de la política. Així doncs, Joan Carles seria el bomber piròman, que apaga l'incendi que ha contribuït a encendre.

Un 23-F ben ampli

Casals considera que el 23-F va implicar molta més gent que la que es va jutjar. I apunta que el "cop tou" va mobilitzar molta gent que va actuar en contra dels principis democràtics: apunta que hi hauria tingut un paper rellevant l'expresident Tarradellas, però que també hauria involucrat gent com l'alcalde socialista de Lleida, Antoni Siurana, o el president de la CEOE, Joan Rosell. De fet, argumenta que no es va investigar en profunditat expressament, perquè el nombre d'implicats era elevadíssim.

Desmitificador

Casals apunta que l'escrutini del referèndum constitucional del 6 de desembre del 1978 podria haver estat manipulat. Alguns testimonis asseguren que es van inflar les dades de participació per tal de simular que el 50% dels espanyols havien votat a

favor del text, quan en realitat no hauria estat així. Es tractava de donar una imatge de consens que convertís la Constitució en un element inqüestionable i intocable de l'ordenament jurídic. Si aquesta maniobra va existir, òbviament va tenir èxit.

Un llarg engany

Xavier Casals ha treballat, bàsicament, amb llibres i amb premsa. És a dir, bona part de les dades que aporta eren públiques, però havien quedat ocultes, submergides sota una allau d'informacions, de baixa qualitat, laudatòries dels partits polítics majoritaris i plenes de referències hagiogràfiques al Rei i als personatges clau del període. Queda clar que durant molt de temps els mitjans majoritaris han tingut tendència a menystenir certs aspectes incòmodes de la transició que podien contribuir al qüestionament de l'actual sistema democràtic.

La culminació d'una trajectòria

Aquest és un llibre molt sòlid, d'aquest tipus d'obres de síntesi que només són a l'abast d'investigadors amb un llarg recorregut en una matèria. Casals posa ordre a una bibliografia molt dispersa, a una hemeroteca molt rica, i a alguns testimonis excepcionals. I tot això defugint teories especulatives i reconeixent les contradiccions entre les fonts: quan hi ha fets que no queden clars, Casals ho explicita i no intenta forçar una explicació si no en té proves. Un índex exhaustiu, una completa bibliografia i un bon aparell de notes fan que aquest llibre sigui essencial per als investigadors. I això no treu que, per la seva àgil redacció, pot ser de gran interès per a qualsevol interessat en la història recent d'Espanya. En temps de canvi com els que corren, aquest és un llibre essencial per entendre les dinàmiques de canvi al nostre país.

Potser que ja n'hi ha prou

Ara bé, a desgrat dels evidents mèrits del llibre de Casals, a la fi hi ha un greu problema de fonts, que no depèn de l'investigador. Casals, en molts casos, es veu obligat a suggerir diverses hipòtesis, que no pot corroborar per no poder accedir als arxius. Així, bona part del debat està basat en allò que va dir un o allò que va dir un altre. Testimonis poc fiables, d'individus que en molts casos han estat implicats en fets delictius o que volen esborrar un passat poc exemplar. Algunes de les declaracions en què es basa la reconstrucció dels fets van ser fetes 30 anys després dels successos, i eren diferents de les fetes 20 anys abans, o fins i tot de les fetes un dia abans. En molts casos els testimonis es contradiuen. Hi ha personatges clau que

refusen aportar les seves informacions... Queda clar que alguns temes, només es poden acabar de conèixer si es dóna accés als investigadors als arxius. "Hi ha coses que és millor no saber", al·leguen bastants dels implicats. L'administració sembla que hi està d'acord. A quaranta anys de la mort del dictador, potser és hora que tinguem dret a conèixer el nostre passat. Fins que no puguem saber què va passar, la transició no s'haurà completat.

EXÈRCIT

MEMÒRIA HISTÒRICA

TRANSICIÓ

TERRORISME

NUEVOS
LUBRICANTES REPSOL ELIT
Formulados para los
motores más exigentes

NUEVOS
LUBRICANTES REPSOL ELIT
Formulados para los
motores más exigentes

Les altres notícies